

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ: ÖĞRENME ALANLARI VE KAZANIM BOYUTU

(*Secondary School Geography Education In New Curriculum: The Subject Matter And Geographic Skills*)

Yrd. Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU*

Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim TAŞ**

ÖZET

İlköğretime ilişkin yeni öğretim programlarında derslerin bütünlüğü esas alınmış ve coğrafya dersi de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İlköğretim ikinci kademesinde fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konulara yer verilmiştir. Coğrafya eğitimi, 1. sınıfta hayat bilgisi dersi ile başlamakta, fen ve teknoloji dersi ile 8. sınıfın sonuna kadar sürmektedir. İkinci kademe ise öğrencilere, genel coğrafi bilgiler ile ülkemizin coğrafi özelliklerine ilişkin temel bilgilere yer verilmektedir.

Bu çalışmada, ilköğretim okullarının ikinci kademesinde coğrafya ile ilgili konuların yeri belirlenerek, çeşitli öğretim programlarında coğrafya ile ilgili konulardan hangilerine yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira ilköğretimde birden fazla akademik disipline ilişkin bilgilere yer veren öğretim programlarında (hayat bilgisi, sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji), coğrafya ile ilgili konuları ilgili programlar detaylı bir şekilde incelemeyen, bir çırpıda bakıp görmek mümkün değildir. Bu araştırmada, aşağıdaki soruların cevabı araştırılacaktır. İlköğretim okullarının ikinci kademesinde coğrafyaya ilişkin konular hangi derslerde verilmektedir? Bu derslerin hangi öğrenme alanlarında, coğrafyaya ne şekilde yer verilmiştir? Söz konusu derslerde coğrafyayı ilgilendiren hangi konulara ve kazanımlara yer verilmektedir? Ayrıca bu çalışmada, ilköğretimi bitirdiğinde öğrencilerin sahip olması gereken coğrafi bilgi, beceri ve bakış açılarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, Öğretim Programları, İlköğretim

ABSTRACT

The new curricula of secondary school include geography subjects in different units. Geography as a subject has been dispersed in science-

* Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, alaattin@balikesir.edu.tr

**Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, tas@balikesir.edu.tr

technology and social studies courses. Geographic knowledge starts to be given for students from the first year of elementary schools in Life Studies course and continues during elementary and secondary school until at the 8th grade Science and Technology course. During this time period, especially at secondary level, students learn about basis of geography and geography of Turkey.

Most of the time, it is very difficult to determine geography contents in the multi-subject courses like social studies, general science-technology and life science courses. This paper aims to explain geography contents in secondary school curricula at different course levels. Moreover, the study investigates geography contents whether it is dispersed evenly between each course. The paper ends with suggestions for teachers how to increase students' geographic knowledge and skills.

Key Words: *Geographic Education, Secondary Schools, Curriculum*

GİRİŞ

Küreselleşmeye bağlı olarak, dünya giderek birbirine daha sıkı bağlandıkça, insanlar arasında coğrafi bilgi, beceri ve bakış açılarına olan ihtiyaç da artmaktadır. Coğrafya; birey ve toplumların yeryüzünde meydana gelen ya da gelecek olan fiziki ve beşeri olayların sebepleri, anlamları ve etkileri konusunda kuvvetli bir anlama geliştirebilmeleri için bir anahtardır. İyi bir coğrafi anlama ile insanlar daha doğru kararlar alabilirler. Birbirleriyle bağlantılı, sağlam bir temel üzerindeki coğrafi bilgi, beceri ve bakış açılarıyla, öğrenciler farklı konular hakkında değerli fikirlere ulaşarak, konuları daha iyi analiz edebilirler.

İnsan yaşadığı ortamı bildiği ölçüde ondan faydalanabilir. Yeryüzünü daha iyi tanımamıza yardımcı olan coğrafya, günümüzde yaşadığımız ortamla ilgili meselelerin çözümünde etkili olarak kullanılmaya başlanmıştır. İnsan ile yeryüzü arasındaki ilişkileri en güzel bir şekilde düzenleyen bu bilim dalının pratikte kullanılması toplumda iyi coğrafya eğitimi almış insanların artmasına bağlıdır (Efe-1997:135).

1998-1999 eğitim öğretim yılı ile birlikte uygulanmaya başlayan sekiz yıllık eğitim programı çerçevesinde ilköğretimde derslerin bütünlüğü esas alınmıştır. İlköğretim okulları öğretim programları tetkik edildiğinde hayat bilgisi, sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji ders programlarında coğrafyaya yer verildiği görülür. Ülkemizde öğrenciler

coğrafya dersi ile ilk defa 9. sınıfta karşılaşıyorlarsa da, ilköğretim okullarında coğrafya eğitimi, 1. sınıfta hayat bilgisi dersi (1.-3. sınıflar) ile başlamakta, sosyal bilgiler (4.-7. sınıflar) ve fen/teknoloji (4.-8. sınıflar) dersi ile 8. sınıfın sonuna kadar sürmektedir. Özellikle sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyayı ilgilendiren pek çok kavram ve ilkeler öğrencilere öğretilmektedir. 1-8. sınıflar arasında genel coğrafi bilgilere ve ülkemizin coğrafi özelliklerine ilişkin temel bilgilere yer verilmektedir.

Ülkemizde ilköğretimde hayat bilgisi, fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler öğretim programlarındaki öğrenme alanları ve kazanımların bir bölümü coğrafya ile ilgilidir. Coğrafya bilimine ilişkin kazanımların yer aldığı, coğrafyayı ilgilendiren öğrenme alanlarına yer veren öğretim programları şunlardır:

1. Hayat Bilgisi Öğretim Programı (1.-3. sınıflar arası)
2. Fen ve Teknoloji Öğretim Programı (4.-8. sınıflar arası)
3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (4.-7. sınıflar arası)

Aşağıda, sözü edilen öğretim programları, coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından gözden geçirilerek; önce ikinci kademenin temelini oluşturan birinci kademe kısmı, sonra da ikinci kademe bölümü coğrafya ile ilgisi ölçüsünde öğrenme alanları ve kazanımlar açısından değerlendirilecektir.

İKİNCİ KADEME ÖNCESİNDE COĞRAFYA

Coğrafya, fen ve sosyal bilimler arasında bir köprü ve bu bilimler demetini bağlayan bir bağıdır. Bu nedenle coğrafyanın bakış açısı çok geniş bir anlayışı kapsar (Efe-1997:136). Coğrafya, fiziki ve beşeri süreçler ve bunların etkileşimleri doğrultusunda fen ve sosyal bilimler arasında ilişki kuran bir disiplindir. İlköğretim programlarında Fen ve Teknoloji ile Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konuların işlenmesi bu nedenle önemlidir.

İlköğretimin ikinci kademesinden önce 1.-5. sınıflar arasında öğretim programlarında içeriğinde (öğrenme alanları ve kazanımlar açısından) coğrafyaya yer veren dersler şunlardır: Hayat Bilgisi (1.-3. sınıflar), Fen ve Teknoloji (4.-5. sınıflar) ve Sosyal Bilgiler (4.-5.

sınıflar). Aşağıda sırasıyla bu derslerin içeriği ikinci kademedeki coğrafya eğitimine temel oluşturduğundan dolayı kısaca gözden geçirilecektir.

İlk Kademede Hayat Bilgisi ile Fen ve Teknoloji Öğretim Programlarında Coğrafya

İlköğretimde hayat bilgisi dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulmaktadır. Hayat bilgisi mihver derstir ve konuları bir bütün olarak ele alır. Hayat bilgisi dersi içerisinde çok farklı disiplinlerin konularına yer verilir (MEB-2005a:85). Bu disiplinler arasında coğrafyanın da önemli bir yeri vardır. Bu derste temel alınan insan, doğa ve toplum konuları olup, bu konular coğrafyanın da konularıdır (Kızılçaoğlu-2006:85). Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin sosyal bilgiler, fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak nitelikte bilgilere sahip olmaları beklenmektedir.

Fen ve teknoloji dersinde 4. sınıfta, “Dünya ve Evren Öğrenme Alanı”nda, “Gezegelimiz Dünya” isimli üniteye yer verilmiştir. Bu üniteye öğrencilerin; Dünya’nın şeklini ve yapısını kavramaları, Dünya’nın yapısında bulunan hava, su, toprak gibi temel yaşam kaynaklarını fark etmeleri; Dünya’nın yapısında bulunan maddelerle yaşam gereksinimleri arasında ilişki kurmaları; çevre bilincini geliştirmeleri hedeflenmektedir (MEB-2005b). 4. sınıf fen ve teknoloji dersinin içeriği; öğrencilerin üst sınıflarda karşılaşacakları, Güneş ve Ay Tutulması, Ay’ın Evreleri, Dünya’nın Hareketleri, Güneş Sistemi gibi konuları öğrenmelerine zemin hazırlayacak şekilde planlanmaya çalışılmıştır.

Fen ve teknoloji dersinde 5. sınıfta, “Dünya ve Evren Öğrenme Alanı”nda “Dünya, Güneş ve Ay” ünitesine yer verilmiştir. Bu üniteye öğrencilerin; Dünya, Güneş ve Ay’ın görelî boyut ve biçimleri ile Dünya ve Ay’ın hareketlerini tanıyıp kavraması, Dünya, Güneş ve Ay arasında hareket ilişkisi kurabilmesi, bu ilişkinin yol açtığı sonuçlar ve bunların günlük yaşama etkisi hakkında bilgi, deneyim ve tutum geliştirmesi hedeflenmektedir (MEB-2005b). Öğrenciler, ilköğretimin ilk üç yılında Hayat Bilgisi dersinde yer alan “Dün, Bugün, Yarın” ünitesinde, Dünya’nın hareketleri sonucunda oluşan değişimleri ve Güneş’in bazı özellikleri ile ilgili olarak edindikleri kazanımların yanı sıra bu üniteye

elde edecekleri kazanımlar; ileriki sınıflarda karşılaşıacağı Güneş Sistemi, mevsimler, yıldızlar ile uzay gibi konuların öğrenilmesine zemin hazırlayacak şekilde planlanmaya çalışılmıştır.

İlk Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafya

İlköğretimde sosyal bilgiler eğitiminin temeli hayat bilgisi öğretimi ile başlar. Çünkü, bu yaş grubundaki öğrenciler büyüme ve gelişmenin altın çağında olup, çevresindeki olay ve olguları yaparak, yaşayarak toplu ve somut olarak öğrenirler. Sosyal olayları parça parça değil, bütünlüğü içinde görürler. Sosyal bilgilerin temel taşlarını ve ön bilgilerini, hayat bilgisi üniteleri ile kaynaştırılmış olarak tarih, coğrafya, yurttaşlık vb. diğer sosyal bilimlerin konuları oluşturmaktadır (Ünlü-2001:38).

Sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen dokuz öğrenme alanı 4. sınıftan 7. sınıfın sonuna kadar devam etmektedir. Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebilmektedir. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıfta coğrafyayı ilgilendiren kazanımlara yer veren öğrenme alanları; 1. İnsanlar, yerler ve çevreler, 2. Üretim, tüketim ve dağıtım, 3. Küresel bağlantılar öğrenme alanlarıdır. Aşağıda bu öğrenme alanlarının içeriklerine yer verilmiştir.

1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler

İlköğretim 4. ve 5. sınıfta bu öğrenme alanıyla öğrencilerin, yaşadıkları yeri tanımaları ve çeşitli ifadelerle tanıtabilmeleri, bu yer ile ilgili nasıl, neden, nerede ve gelecekte ne olabilir sorularına yanıt arayabilmeleri, yaşadıkları yerde beşerî ve doğal çevre kavramlarının anlamlarını çıkarabilmeleri, insanların yaşadıkları yerde üstlendiği rolü sorgulayabilmeleri, çevreye duyarlı olmaları, çevrelerinin önemini ve çevreyi korumanın sadece kendileri için değil toplum ve gelecekteki yaşam için de önemli olduğunu kavrayabilmeleri hedeflenmiştir (MEB-2005d).

2. Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Bu öğrenme alanında coğrafya bilimi ile ilgili konulara 5. sınıfta yer verilmektedir. “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanı ile öğrencilere; kendi ekonomik yaşantısını diğerleri ile karşılaştırması, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyabilmesi, yaşadığı yerin ekonomik

koşullarını, yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirebilmesi hedeflenmiştir.

3. Küresel Bağlantılar

İlköğretim 4. ve 5. sınıf düzeyinde bu öğrenme alanında öğrencilerin, dünyanın farklı bölgelerinde bulunan ülkelerin genel özelliklerini tanımaları, bu ülkeleri ülkemiz ile karşılaştırabilmeleri, hakkında genel bilgi edindikleri ülkelerle ülkemizin ekonomik ilişkilerini açıklamaları, ülkemizin ekonomik kaynakları ile diğer ülkelerle yapılan ticaretle bu kaynakların yerini keşfedebilmeleri, uluslararası ekonomik ilişkilerin sebep ve sonuçlarını sorgulayabilmeleri, çeşitli bölgelerdeki insanların kültürleri hakkında fikirler edinmeleri, kendi kültürleriyle başka ülkelerin kültürleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları keşfedebilmeleri hedeflenmiştir.

İKİNCİ KADEMEDE COĞRAFYA

İlköğretimin ikinci kademe 6.-8. sınıflar arasında öğretim programlarında içeriğinde coğrafyaya yer veren dersler, fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler dersleridir. Aşağıda sırasıyla bu derslerin öğretim programlarında coğrafyaya yer veren öğrenme alanları ve kazanımlar gözden geçirilecektir.

İkinci Kademe Fen ve Teknoloji Öğretim Programında Coğrafya

İkinci kademe 6., 7. ve 8. sınıflarda fen ve teknoloji dersi öğretim programında “Dünya ve Evren Öğrenme Alanı”nda coğrafyayı ilgilendiren şu konulara değinilmektedir:

Fen ve Teknoloji dersinde coğrafya ile ilgili konuların yer aldığı 4. sınıfta, Dünya'nın şekil ve yapısının ele alındığı “Gezegelimiz Dünya” ünitesi ile başlamakta, 5. sınıfta “Dünya, Güneş ve Ay” ünitesi ile devam etmektedir. 6. sınıf Fen ve Teknoloji dersinde “Dünya ve Evren Öğrenme Alanı”nda, “Yerkabuğu nelerden oluşur?” ünitesi yer almaktadır. Bu ünitenin amacı, öğrencilerin yer kabuğunu oluşturan ana maddeleri (kayaç, su, toprak) tanımaları ve bu maddelerin hayatımızdaki yerini anlamaları, fosillerin oluşumunu ve bilime sağladığı katkıları anlamaları, kayaç döngüsünü kavramaları, ulusal zenginlik kaynaklarımız olan madenlerin teknolojik ham madde olarak ülke ekonomisine katkılarının farkında olmaları, yer altı ve yer üstü sularının

kullanım alanlarını ve önemini kavramaları, toprakları yapısına göre sınıflandırarak, toprağın özelliğini etkileyen faktörlerin farkına varmaları, yer kabuğunu oluşturan ana maddelerin hayatımızdaki yeri ve önemi ile ilgili bilgi, beceri, deneyim ve tutum kazanımlarıdır (MEB-2005c). Öğrencilerin bu ünite edinecekleri kazanımlar, özellikle sekizinci sınıfta karşılaşacakları “Doğal Süreçler” ünitesindeki levha hareketlerini daha kolay algılayabilmelerini sağlayacaktır.

7. sınıfta uzayın ve uzayda bulunan gök cisimlerinin ele alındığı “Güneş Sistemi ve Ötesi: Uzay Bilmecesi” ünitesi yer alır. Bu ünite öğrencilerin; uzayda bulunan gök cisimlerinin özellikleri ve güneş sistemini kavramaları hedeflenmiştir. 4. sınıfta başlayan ve altıncı sınıfta da devam eden yer kabuğunun bazı özelliklerinin ele alındığı konulardan sonra 8. sınıfta; “Dünya ve Evren Öğrenme Alanı”nda, “Doğal Süreçler” ünitesinin amacı; öğrencilerin Dünya’nın oluşumu, doğal bir süreç olan levha hareketleri ve bu hareketlerin sebep olduğu sonuçların yanında hava olaylarının nasıl oluştuğu ve günlük yaşamımızdaki önemi, iklim ile hava olayları ve hava gözlemi arasındaki ilişki hakkında bilgi, beceri, deneyim ve tutum kazanımları hedeflenmektedir. Öğrenciler bu ünite sayesinde, levha hareketlerinin önemini kavrayarak bunların sonuçlarından haberdar olacak, depremin, doğal bir süreç olduğunu fark edeceklerdir. Aynı zamanda gökyüzü gözleminin hava olaylarının önceden bilinmesi, düzenli olarak kaydedilmesi ve gerekli önlemlerin alınması bakımından önemini algılayacaklardır. Ayrıca öğrenciler, teknoloji ve gökyüzü gözlemi arasındaki ilişkiyi kavrayacaklardır. “Doğal Süreçler” ünitesinde öğrenciler sosyal bilgiler dersinde depremle ilgili elde ettiği temel kazanımların yanında depremlerin oluşum mekanizmasını da öğrenecektir. Bunların yanında hava olaylarının sebebini kavrayacak, iklimle hava olayları arasında ilişki kurarak meteorolojinin temelini oluşturan gökyüzü gözleminin, günlük yaşamımızda ne denli önemli olduğunun farkına varacaklardır (MEB-2005c). Öğrencilerin bu ünite edinecekleri kazanımlar, ileriki sınıflarda coğrafya dersinde karşılaşacakları ilgili konuların öğrenilmesine zemin hazırlayacak şekilde planlanmaya çalışılmıştır.

İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafya

Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 4. ve 5. sınıftaki 9 öğrenme alanı 6. ve 7. sınıfta devam etmektedir. Bu öğrenme alanları,

bir ya da birden fazla akademik disiplini içermektedir. Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıfta (MEB-2005e) coğrafyayı ilgilendiren kazanımlara yer veren öğrenme alanları; 1. İnsanlar, yerler ve çevreler, 2. Üretim, dağıtım ve tüketim, 3. Küresel bağlantılar öğrenme alanlarıdır. Aşağıda bu öğrenme alanlarının içeriklerine ve kazanımlarına yer verilmiştir.

1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Bu öğrenme alanının içeriği büyük ölçüde coğrafya disiplini ile ilgilidir. “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı ile insanın çevresi ile etkileşimini tanıması, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlaması ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanabilmesi amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında önce genel olarak dünyada, daha sonra ülkemizde; insan ile çevre etkileşimine konum, iklim, yerleşme, nüfus ve göç kavramları çerçevesinde yer verilmektedir.

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıflarda “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanının coğrafya bilimini ilgilendiren kazanımları şunlardır: Bu öğrenme alanı sonunda öğrenciler: 1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalar üzerinde konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar, 2. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur, 3. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar, 4. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur, 5. Anadolu’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile siyasal ve sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder, 6. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır, 7. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar, 8. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır (MEB-2005e).

2. Üretim, Dağıtım ve Tüketim

Bu öğrenme alanı daha ziyade ekonomi bilimi ile ilişkilidir. 6. ve 7. sınıfta öğrencilerden ekonomi kavramları ile birlikte Türk ekonomisinin günümüz ve tarihsel yapısına ve bu yapıyı değiştiren

etmenlere dair bir görüş oluşturmaları beklenmektedir. Bu amaçla öğrencilerin 6. sınıfta günümüz Türk ekonomisinin yapısı, özellikleri ve ekonomiyi etkileyen faktörler hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Ülke kaynaklarının farkına varılarak ülkemizdeki ekonomiyi geliştirmek için neler yapılması gerektiği üzerinde düşünmeleri amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflarına ait “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanının coğrafya bilimini ilgilendiren kazanımları şunlardır: Bu öğrenme alanı sonunda öğrenciler: 1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir, 2. Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar, 3. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır, 4. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar, 5. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir, 6. Tarihten örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir (MEB-2005e).

3. Küresel Bağlantılar

Bu öğrenme alanı, disiplinler arası bir öğrenme alanı olup, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan diğer tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilidir. “Küresel bağlantılar” öğrenme alanı; coğrafya, antropoloji, ekonomi gibi bilimlerin temalarıyla öğrencilerin toplumlar arasındaki her türlü ilişkilerle ilgili fikir sahibi olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

“Küresel bağlantılar” öğrenme alanında ilköğretim 6. ve 7. sınıf düzeyinde öğrenciler, uluslar arası etkinliklerin toplumlar arası etkileşimdeki önemini ve ülkemizin doğal kaynakları, ekonomik yeterlilikleri ile diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri ile ilgili fikir edinmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilerin bütün dünyayı ilgilendiren ekonomi, siyaset ve ekoloji gibi alanlarda yaşanan sorunların sebepleri ve çözümleri ile ilgili fikir üretmeleri istenmektedir. Uluslar arası kuruluşların amaçlarını ve işlevlerini kavramaları hedeflenmektedir.

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıflarda “Küresel bağlantılar” öğrenme alanının coğrafya bilimini ilgilendiren kazanımları şunlardır: Bu öğrenme alanı sonunda öğrenciler; 1. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak

dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur, 2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir, 3. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir, 4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder (MEB-2005e).

İLKÖĞRETİMİ BİTİREN COĞRAFİ AÇIDAN BİLGİLİ BİR BİREYİN SAHİP OLMASI GEREKEN COĞRAFİ BİLGİ, BECERİ VE BAKIŞ AÇILARI

Coğrafi açıdan iyi eğitilmiş bir birey ilköğretimin ikinci kademesini bitirdiğinde hangi bilgi, beceri ve bakış açılarına sahip olmalıdır? Şimdi bu sorunun cevabı üzerinde durulacaktır. 8. sınıfı bitiren öğrencilerin, coğrafya konularını öğrenerek davranışlarında meydana gelecek değişiklikler konusunda aşağıda verilen hususlarda yeterli olmaları beklenmektedir:

8. sınıfı bitiren her öğrenci;

- Yakın çevresindeki bir coğrafi olayın çok boyutluluğunu fark edebilmeli
- İnsanın çevresi ile etkileşiminin çeşitli boyutlarını fark edebilmeli
- Mekanlar hakkında kendisine özgü bakış açılarına sahip olmalı, bu bakış açılarını kullanarak farklı mekanları birbirleri ile kıyaslayabilmeli, aralarındaki ilişkileri ortaya koyabilmeli
- Coğrafya konuları ile gerçek hayat arasında bağlar kurabilmeli
- Fiziki ve beşeri çevre hakkında zengin bakış açılarına sahip olmalı
- İçinde yaşadığı yerel toplumun zaman içerisinde nasıl değiştiğini açıklayabilmeli
- Çevresinde cereyan eden olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilmeli, benzer ve farklı yönlerini ortaya koyabilmeli
- İnsan, ürün ve fikirlerin bir yerden başka yere hareketinde kullanılan taşıma ve iletişim tarzını tespit edebilmeli (GFL-1994)
- Trafik, doğal yaşam ortamı, arazi kullanım, konut gibi konular ile ilgili yerel meselelerdeki coğrafi problemler hakkında sorular sorabilmeli

ve sonra yazılı ve sözlü ifade, harita ve grafikler hazırlayarak bu problemleri özetleyebilmeli (GFL-1994)

- Yaşadığı toplumdaki bireylerin bakış açılarını anlamaya yönelik konular hakkında sorular sorabilmeli
- Coğrafya dersinin dışındaki derslerdeki konuların içinde coğrafi sorular sorabilme yeteneğine sahip olmalı
- Coğrafi bilgi toplamak için, içinde bulunduğu yerel topluluk içinde mülakatlar ve arazi araştırmaları yapabilmeli (GFL-1994)
- Coğrafyanın bütün bölümlerini ve konularını açıklayabilmeli
- Birincil ve ikincil kaynaklardan bilgileri nasıl bulup, toplayarak, işleyeceğini bilmeli
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanabilmeli, düzenleyebilmeli, geliştirebilmeli
- Fiziksel ve beşeri hadiseleri bulmada, konum belirlemede harita ve küreleri kolayca kullanabilmeli
- Basit düzeyde, harita, plan, kroki, grafik ve diyagram çizebilmeli
- Çok farklı kaynaklardan (kütüphane, özel referans kaynakları, basılı ve görsel kaynaklar vb.) coğrafi bilgiyi bulup, tasnif edebilmeli ve söz konusu bilgileri kullanılabilir biçimde planlayıp, yazabilmeli
- İlk kez gittiği bir yerde yönleri bulmakta güçlük çekmemeli
- İyi bildiği bir yerin krokisini çizmede beceri sahibi olmalı
- Farklı mekanlara ait görüntüler içeren fotoğrafları birbirleriyle kıyaslayabilmeli
- Enlem ve boylamları kullanarak, yer yüzündeki çeşitli yerlerin lokasyonunu bulma becerisine sahip olmalı
- Bilgi toplamak maksadıyla arazi çalışması yapabilmeli
- Haritanın elemanlarını açıklayabilmeli
- Coğrafi bilgileri organize etmede, coğrafi ilişkileri gözlemlemede, yorumlamada, çıkarımlarda bulunmada ve karar vermede haritaları nasıl kullanabileceğini bilmeli
- Görsel materyallerin (harita, küre, diyagram, uydu görüntüleri ve fotoğraflar vb) özelliklerini, amaçlarını ve işlevlerini tanımlayabilmeli
- Yapısal kavramlarda iyi gelişmiş bir temele sahip olmalı
- Yapmış olduğu tanımlarda uygun coğrafi ifadeleri seçebilmeli
- Bir kıta ile ülke ya da bir şehir ve coğrafi bölge arasındaki farkları açıkça ayırt edebilmeli

- Yeryüzünün kontrolü için, insanların niçin işbirliği yaptıkları ve aynı zamanda niçin çatışmaya girdiklerini açıklayabilmeli (GFL-1994)
- Tarihi olayları etkileyen önemli fiziki özellikleri listeleyip, açıklayabilmeli (GFL-1994)
- Mekanı algılama becerisi yeterli düzeyde olmalı, aynı mekanı farklı biçimlerde ifade edebilmeli
- Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanların hayatlarını ne tür aktiviteler ile kazandıklarını açıklayabilmeli
- Ekonomik faaliyetleri coğrafi açıdan sınıflandırabilmeli
- İnsanların fiziki ortamı değiştirme yollarını belirleyebilmeli
- Doğal afetleri tanımlayarak, yerlerini tespit edebilmeli
- Küreselleşme, buna bağlı olarak da ekonomik ve politik karşılıklı bağımlılığın farkında olmalı
- Tarihte ve günümüzde ekonomik ticaret ağlarını analiz edebilmeli
- Yerleşim şekillerini tespit edip, açıklayabilmeli
- Bulunduğu sınıf seviyesine uygun düzeyde yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilmeli.
- Görsel materyallerden yararlanarak, fiziki sistemlerin beşeri sistemlere etkilerini açıklayabilmeli
- Tabiatın kendi içinde ve toplumla tabiat arasındaki kompleks ilişki ağını ifade edebilmeli
- İnsanların fiziki ortama uyumu ve ondan nasıl etkilenip, onu nasıl etkilediğini açıklayabilmeli
- Zaman içerisinde mekanların fiziki ve beşeri özelliklerinin nasıl değiştiğini açıklayabilmeli
- Harita, fotoğraf, gazete haberi ya da resimlerdeki yerlerin fiziki ve beşeri özelliklerini birbirleri ile kıyaslayabilmeli
- Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunabilmeli
- Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşlılarının günlük yaşamlarını karşılaştırabilmeli
- Fiziki ve beşeri sistemler arasındaki etkileşimi analiz ederek, gelecek hakkında tahminlerde bulunabilmeli (GFL-1994)
- Bir Türkiye haritasında coğrafi bölgeleri gösterip, adlarını söyleyebilmeli

- Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıyabilmeli
- Türkiye'nin coğrafi bölgeleri arasındaki yer şekilleri, hava olayları ve doğal afetler açısından benzerlikleri ve farklılıkları ifade edebilmeli
- Kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilmeli ve bunları haritada gösterebilmeli
- Kıta ve okyanusların birbirlerine, ana paralel ve boylamlara göre lokasyonunu bilmeli (GFL-1994)
- Bir yerin fiziki ve beşeri özelliklerini nasıl gözlemleyeceğini ve bunları kayıt edeceğini bilmeli
- Gelişmiş gözlem becerilerine sahip olmalı ve gözlemler aracılığıyla olay ve olgular arasında ilişkiler kurarak, benzer ve farklı yönleri ortaya koyabilmeli
- Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilmeli ve ilişkilendirebilmeli
- Çevresinde çok iyi bildikleri bir yer ile ilgili aklına gelen her şeyi yazması ve söylemesi istendiğinde nitelikli cümleler ile konuyu ifade edebilmeli
- Problemlerin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atarak, veri ve kaynak araştırması yapabilmeli
- Problemlerin çözümüne yönelik alternatifler sunmada, bu alternatiflerin önemini ifade etmede yeterli beceriye sahip olmalı
- Yakın çevresi ya da toplumu ilgilendiren hususlarda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri etrafına yayma, görüşme, tartışma, uzlaşma ve eylemde bulunma konusunda yeterli olmalı
- Problemlerin çözümüne yönelik alternatifler sunabilmeli, bu alternatifleri niçin ürettiğini yeterince savunabilmeli
- Karar verme becerisi gelişmiş olmalı ve çözüm yollarından en uygununa karar verip, çözümü değerlendirebilmeli
- Kazanmış olduğu coğrafi beceriler ile doğru kararlar verebilmeli

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ünlü'nün de (2001:45-46) belirttiği gibi, insanların coğrafya öğrenme ihtiyacı dünyaya geldiği andan itibaren başlar. İnsan doğar doğmaz çevresindeki olayları incelemeye ve anlamaya başlar. Böylece

coğrafya eğitiminin ilk basamağına adım atmış olur. İleriki yıllarda ise ülkesine faydalı bir vatandaş olma isteğiyle bu devam eder. Bu da ilköğretimde coğrafya eğitiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Oysa günümüzde ilköğretimde yeni uygulamalar ile coğrafya eğitimine ayrılan süre azaltılmıştır. Bu ise yetişecek yeni nesiller ve coğrafya için büyük bir eksikliklerdir.

İlk ve ortaöğretim kurumlarımızda coğrafyada öğrenci başarısının yeterli düzeyde olması, öğrenciler ve dolayısıyla toplumumuzun geleceği açısından son derece önemlidir. Her toplumda coğrafi açıdan iyi eğitilmiş bireylere gereksinim vardır. Coğrafya eğitimi aracılığıyla öğrenciler dünyanın farklı ekonomilerini, kültürlerini, mekanlarını ve insanlarını ve onların kendileri ile olan bağlantı ve ilişkilerini anlamaya başlarlar. Bu, günümüz toplumu için hayati bir bilgidir. Bütün ülkelerin, dünyada çevrenin kalitesini garanti altına alabilmeleri ve dünyayı paylaşan farklı insanların kültürünü kavrayabilmeleri vatandaşlarının dünya bilgisine bağlıdır.

İlköğretimde coğrafya eğitimi ve öğretiminin nitelikli bir biçimde yürütülmesi hususunda öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ İlköğretim öğrencilerinin coğrafi olarak bilgili olarak yetiştirilmeleri, okullarımızda coğrafi açıdan iyi eğitimden geçirilmelerine bağlıdır. Bundan dolayı, sınıf, fen bilgisi ve özellikle sosyal bilgiler öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Bu öğretmenlerin, öğrencilerine mekansal ve ekolojik bakış açılarının temellerini verebilmeleri ancak yeterli düzeyde eğitimden geçirilmelerine ya da kendilerini bu konuda yetiştirmelerine bağlıdır.
- ✓ Yeni müfredat programlarının anlaşılması ve verimli bir şekilde uygulanması için öğretmenlere hizmet içi eğitim kursları verilmelidir.
- ✓ Görsel malzeme ile destekli ve uygulamalı coğrafya eğitim ve öğretimine ağırlık verilmelidir. İlköğretimden başlayarak bütün eğitim öğretim süreci boyunca yürütülecek iyi bir coğrafya eğitimi ile günümüzde yaşadığımız problemlerin bir çoğu gelecekte ortadan kalkmış olacaktır (Efe-1997:135).

*İLKÖĞRETİMİN İKİNCİ KADEMEDE COĞRAFYA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ: ÖĞRENME
ALANLARI VE KAZANIM BOYUTU*

- ✓ Coğrafyadan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Coğrafya konularının öğrenciler için anlamlı ve yararlı olması için coğrafya derslerinde kavram, ilke ve genellemelerin öğretimine ağırlık vermek gerekir (Engin vd-2003).
- ✓ Yeni müfredatlar, ülke gerçekleri ile uyumlu, çağdaş esaslara dayanan felsefi görüş ışığında, kazanım, yöntem ve teknikleri, ders kitapları, öğretmen ve öğrenci kılavuzları, ders materyalleri ile değerlendirme araçlarını bir bütünlük içerisinde planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir (Engin vd-2003).
- ✓ İlköğretimde içeriğinde coğrafyaya yer veren öğretim programlarında (Hayat bilgisi, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler), öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Uygulamada bu etkinliklerin aynen kullanılması zaruri değildir. Sözü edilen öğretim programlarının felsefelerine uygun olmak koşuluyla, öğretmenler de yeni etkinlikler geliştirmelidirler. Öğretmenler programları uygularken, sadece ders kitapları, alıştırma kitapları ve kılavuz kitaplardaki etkinliklerle yetinmemeli, yeni etkinlikler üretmelidir.
- ✓ Coğrafi çalışma; matematik, fen, tarih, İngilizce, müzik, sanat ve teknolojiye ilişkin çalışmalar ile bağlantılı olmalıdır. Bunlar coğrafyayı zenginleştirir, diğer konularda kazanılan beceriler coğrafyanın işini kolaylaştırır.
- ✓ Yerel ve ulusal düzeyde ödüllü coğrafya müsabakaları düzenlenerek öğrencilerin coğrafyaya verdiği önemi artırabiliriz. Bu müsabakalarda her sınıf düzeyinde sorulan sorular, müsabaka sonrası ilgili sınıflarda tartışılmalıdır. Öğretmenler, öğrencilere bu tür yarışmalara katılması hususunda fırsat tanımalı ve onları cesaretlendirmelidir.

KAYNAKLAR

- Efe, R., 1997, Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:1, s.135-149, İstanbul.
- Engin, İ.-Akbaş, Y.-Gençtürk, E., 2003, 1. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:157, Ankara.
- GFL (Geography For Life), 1994, The National Geography Standarts 1994. Washington D.C.: Geography Education Standarts Project.
- Kızılçaoğlu, A., 2006, İlköğretimin İlk Kademesinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:14, s.81-106, İstanbul.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2005a, İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1., 2. ve 3. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2005b, İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4., 5. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2005c, İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6., 7. ve 8. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2005d, Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2005e, Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Ünlü, M., 2001, İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim ve Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, sayı:4, s.31-47, İstanbul.